

ŠTIRI POMEMBNEJŠA NAROČILA PIRANSKE BRATOVŠČINE SV. REŠNJEGA TELESA V 17. IN V ZAČETKU 18. STOLETJA

Vesna KAMIN KAJFEŽ

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče,
Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: vesna.kaminkajfez@zrs.upr.si

IZVLEČEK

V kapitelskem, danes župnijskem, arhivu sv. Jurija v Piranu je mogoče najti veliko podatkov o delovanju piranskih cerkvenih bratovščin od 17. stoletja dalje. V članku je natančneje predstavljena bratovščina sv. Rešnjega telesa (Santissimo Sacramento) in njene aktivnosti ob naročanju opreme za župnijsko cerkev sv. Jurija v Piranu. Pomembni posredniki pri prenosu slikarskih idej med Benetkami in Piranom v 17. in 18. stoletju so bili prav člani bratovščine sv. Rešnjega telesa. Ti so bili zaslužni za velika umetnostna naročila za župnijsko cerkev sv. Jurija. Med največjimi stroški, ki so navedeni v dveh ohranjenih bratovščinskih knjigah za obdobje med leti 1620 in 1718 ter 1720 in 1785, so bili stroški za bogoslužje, nakup voska in olja za razsvetljavo ter vzdrževanje bratovščinske nepremičnine, vendar pa med vrsticami najdemo tudi marsikatero notico o umetnostno pomembnih naročilih.

Ključne besede: Piran, bratovščina sv. Rešnjega telesa, Benetke, Bonfante Torre, Stefano in Hieronimo Bonfante, brata Lumi, Matteo Ponzoni, Angelo de Coster

QUATTRO IMPORTANTI COMMISSIONI DI OPERE D'ARTE DA PARTE DELLA CONFRATERNITA PIRANESE DEL SANTISSIMO SACRAMENTO NEL '600 E AGLI INIZI DEL '700

SINTESI

L'archivio capitolare, oggi parrocchiale di San Giorgio a Pirano conserva tantissime informazioni sull'attività delle confraternite ecclesiastiche di Pirano dal XVII secolo in poi. L'articolo presenta più dettagliatamente la Confraternita del Santissimo Sacramento e le sue attività relative alle commissioni dell'arredo per la chiesa parrocchiale di San Giorgio a Pirano. I membri della Confraternita del Santissimo Sacramento erano, infatti, mediatori importanti nella propagazione delle idee pittoriche tra Venezia e Pirano nel '600 e '700, in quanto committenti di grandi lavori artistici per la chiesa parrocchiale di San Giorgio. Tra le spese maggiori elencate nei due registri della confraternita che si sono conservati e che contengono rispettivamente annotazioni risalenti al periodo dal

1620 al 1718 e dal 1720 al 1785, c'erano quelle per i servizi e materiali liturgici, per l'acquisto di cera e olio per l'illuminazione della chiesa, e per le spese di manutenzione degli immobili della confraternita, ma tra le righe si possono trovare anche tantissime note relative a importanti commissioni di opere d'arte.

Parole chiave: Pirano, Confraternita del Santissimo Sacramento, Venezia, Bonfante Torre, Stefano e Hieronimo Bonfante, i fratelli Lumi, Matteo Ponzoni, Angelo de Coster

Med naročniki cerkvene opreme beneške provenience so v 17. in 18. stoletju posebno pomembno – a doslej v Piranu, Izoli in Kopru premalo raziskano – vlogo igrale bratovščine oziroma njihovi posamezni vidnejši člani. Mednje so sodili tudi pripadniki uglednih piranskih družin Furegon in Visintin, ki sta bili zaslužni za večino pomembnejših umetnostnih naročil za župnijsko cerkev sv. Jurija.

Piran je bil v drugi polovici 17. in prvi polovici 18. stoletja dobro poseljen in se je lahko pohvalil z daleč najvišjimi dohodki med istrskimi komuni, saj je imel poleg podestatove kot edino istrsko mesto še dvojno zunanjo nadzorno kontrolo: kapitana Rašporja, ki je moral v svojem mandatu vsaj enkrat pregledati delovanje komunskih finančnih ustanov, v pristojnosti koprškega podestata in kapitana pa je bil nadzor nad kmečko podeželsko vojsko, lokalno mestno vojaško enoto (*bombardieri*), nad denarjem (*Inquisitione degli Ogli*) in proizvodnjo ter distribucijo soli (*et per l'affare de Sali*) (Darovec, 2004, 176).¹ Piranske bratovščine so poslovale z visokimi letnimi prihodki; leta 1741 je obstajalo na teritoriju beneške Istre 606 bratovščin, ki so razpolagale s premoženjem 127.079 lir letno. Leta 1799 se je letni dohodek še povišal na 178.636 lir (Darovec, 2004, 196–197).²

V nekdanjem kapiteljskem, današnjem župnijskem, arhivu sv. Jurija v Piranu je mogoče najti veliko podatkov o delovanju piranskih cerkvenih bratovščin od 16. stoletja dalje. Med drugim v tem fondu najdemo statute (*mariegole*), spiske članov in bilance poslovanja bratovščin, ki so delovale v sklopu te takrat kapiteljske cerkve in so imele v njej tudi svoje oltarje. S piranskim kapiteljskim arhivom sta se podrobneje ukvarjala Antonio Alisi in Darja Mihelič (Alisi, 1954, 107–108, 119–120; Mihelič, 1992, 259–261; Mihelič, 1995, 7–14; Mihelič, 1996, 4–9). Miheličeva je leta 1992 in 1996 v svojih objavah na podlagi dela arhivskih dokumentov rekonstruirala potek gradnje cerkve sv. Jurija (Mihelič, 1992, 259–261; Mihelič, 1996, 4–9). Alisi je nekaj desetletij prej objavil še danes temeljno delo za kronologijo cerkve sv. Jurija *Pirano: La sua Chiesa: La sua Storia* (Alisi, 1954).

V članku bo podrobneje predstavljena piranska bratovščina sv. Rešnjega telesa (*Santissimo Sacramento*) in njene aktivnosti ob naročanju opreme za župnijsko cerkev sv. Jurija v Piranu. Pomembni posredniki pri prenosu slikarskih idej med Benetkami in

1 Pirančani so dobro živeli, kar dokazuje zbrana vsota komuna tudi do 11.000 dukatov letnih prihodkov. Pirančani so Benetkam dajali redne dohodke od soli, olja in ribolova.

2 Piran je imel takrat kar 45 bratovščin (gl. npr. Bonin, 2011).

Piranom v 17. in 18. stoletju so bili prav člani bratovščine sv. Rešnjega telesa. Ti so bili zaslužni za velika umetnostna naročila za župnijsko cerkev sv. Jurija; pri tem pa se omenjajo predvsem člani družine Furegon/Furigon in Visintin (Kamin, 2009, 31–38). Od leta 1651 dalje se je namreč število piranskih plemiških družin intenzivno zmanjševalo; izumrle ali odselile so se rodbine Petrogna, Petidona, Marchesi in Cavazza. V istem obdobju, od sredine 17. stoletja dalje, pa so se začela pojavljati nova imena, kot so Petronio, Caldana, Colomban, Furegon/Furigon, Visintin in Dapretto (Pahor, 1972, 186).

Pri preučevanju piranske bratovščine sv. Rešnjega telesa se seveda lahko opremo na primerjavo s sorodnimi bratovščinami v Benetkah. V prvih letih 16. stoletja so začeli po vseh župnijskih cerkvah v Benetkah ustanavljati bratovščine sv. Rešnjega telesa (*scuole de Santissimo Sacramento*) ali, kot so jih tudi imenovali, *Venerabile*. Prvo bratovščino sv. Rešnjega telesa so v Benetkah ustanovili člani Sveta deseterice (*Consiglio di Dieci*) 2. junija 1395 in je bila dostopna tako moškim kot ženskam (Radminič Bonin, 2009, 38).³ Bogati meščani, ki so se vpisali v bratovščine zaradi lastne vdanosti, so pripadali posebni kategoriji znotraj bratovščine, imenovane "nobiliorum". Plačevali so višje prispevke kot drugi, vendar niso imeli svojega glasu pri odločitvah kapitlja in niso mogli biti izvoljeni za funkcije znotraj bratovščine (Gastone, 2004, 20–21).⁴

Po drugi strani pa lahko piransko bratovščino sv. Rešnjega telesa primerjamo tudi s sorodno bratovščino v bližnjem regionalnem središču beneške Istre, Kopru, ki se omenja že leta 1517, vendar jo je leta 1550 koprski škof Tomaso Stella ukinil in leta 1558 ustanovil novo (Bonin, 2001, 366, 371).⁵

Istrski škofi so bili namreč v stalnih nesoglasjih s člani bratovščin, ki so skrbeli za svoje cerkve in oltarje, saj ordinarijem niso dopuščali nadzora nad upravljanjem svojega premoženja, čeprav so bili škofi upravičeni do tega. Beneška republika je od leta 1579 iz različnih vzrokov poskušala in tudi uspela podvreči bratovščine in drugo cerkveno premoženje državi, tako da je postavljala laične upravitelje in s tem vzela nadzor škofom (Lavrič, 2007, 88–89, 92, 98–99).

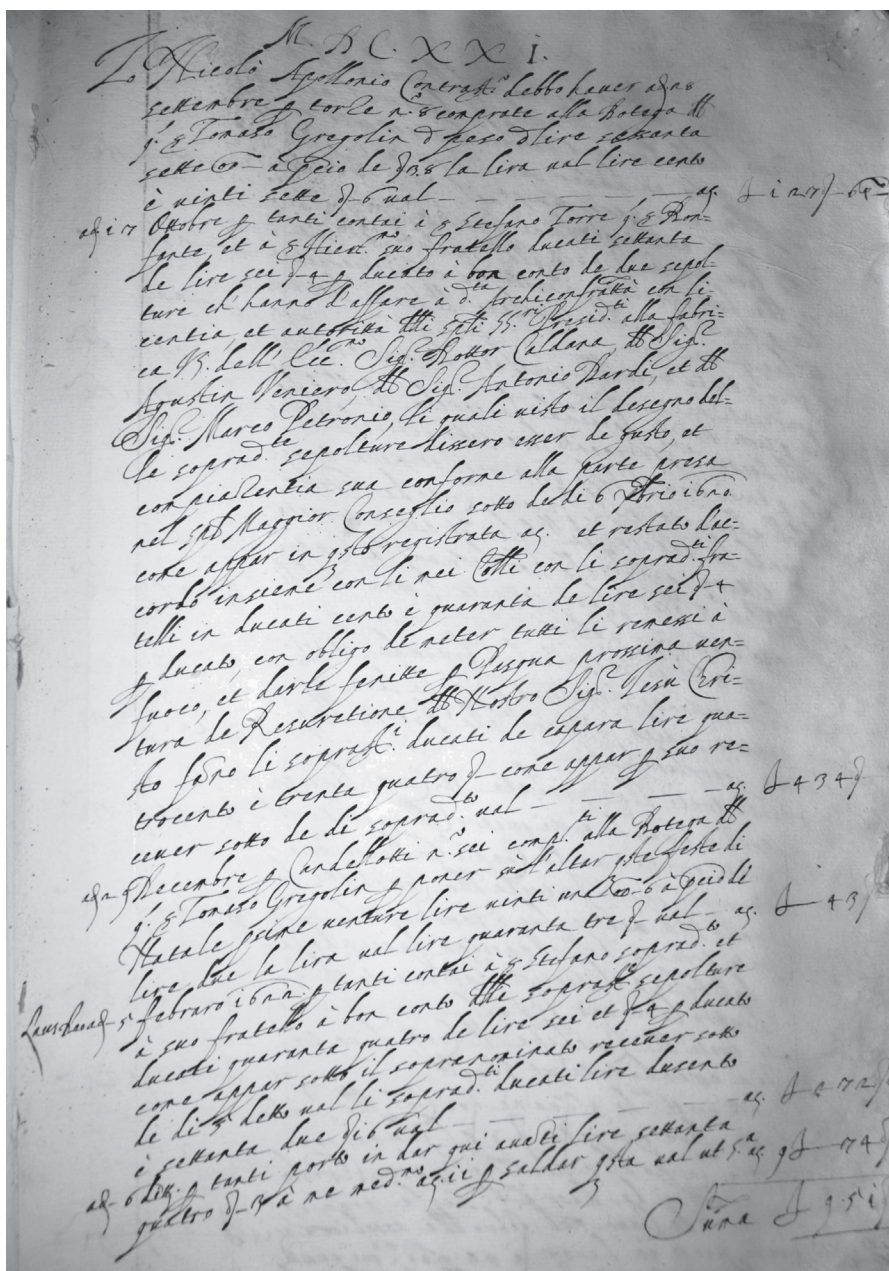
Ko je koprsko škofijo med 4. in 22. februarjem 1580 kot vizitator obiskal veronski škof Agostino Valier, je v mestu naštel 20 bratovščin, med njimi tudi prenovljeno koprsko bratovščino sv. Rešnjega telesa (Lavrič, 1986, 195–196; Bonin, 2001, 366–371).⁶

3 Kdor je v Benetkah želel ustanoviti bratovščino, je moral prositi Svet deseterice za predhodno dovoljenje (*previa licenza*), kasneje pa je moral za dokončno potrditev predložiti še bratovščinska pravila oziroma statut. Če je bratovščina želela imeti sedež v župnijski cerkvi, se je morala sporazumeti s cerkvenim kapitljem; če je bil sedež v redovni cerkvi, pa z redovniki oziroma redovnicami samostana. Ta dogovor je moral biti potrjen z notarskim aktom, kjer so bile med drugim zabeležene tudi vse pravice in obveznosti članov bratovščine (lastništvo oziroma uporaba oltarja, organizacija maš, uporaba grobnic ...).

4 Zgolj v župniji sv. Marka (*Parrocchia di San Marco*) ni bilo bratovščine sv. Rešnjega telesa, v drugih 70-ih župnijah pa naj bi obstajala vsaj po ena takšna bratovščina sv. Rešnjega telesa.

5 Omenja se dokument z dne 20. novembra 1517, ko je menih Georgius reda sv. Marije prodal Marinu iz Tinjana vinograd na Markovcu, ki je na vzhodu mejil na vinograd bratovščine sv. Rešnjega telesa. Zdenka Bonin je objavila tabelo s prikazom članov bratovščine sv. Zakramenta oziroma sv. Rešnjega telesa, ki so v obdobju 1669–1692 plačevali članarino. Iz nje lahko razberemo, da so bili v bratovščino vključeni tako moški kot ženske, število članov se je gibalo med 112 in 201.

6 V istem času Valier našteje 6 bratovščin v Izoli in 20 v Piranu.

*Sl. 1: Bratovščinska knjiga sv. Rešnjega telesa (Kapiteljski arhiv sv. Jurija, Piran, f. 10).
Fig. 1: Confraternity book of the Corpus Christi (St George's Parish Archives, Piran, f. 10).*

Ekonomska moč bratovščin vsekakor ni mogla ostati neopažena, saj je njihovo denarno premoženje samo v Kopru znašalo kar 40 odstotkov občinskega proračuna (Bonin, 2001, 364). Zgleden primer, kako je odmevala apostolska vizitacija kot posledica Tridentinskega koncila pri umetnostnih naročilih, je ravno Valierjeva vizitacija v letih 1579 in 1580, saj so po njegovem obisku zamenjali kar nekaj oltarjev in slik.⁷ Na slednje je med prvimi opozoril Edvilijo Gardina v razstavnem katalogu *Zorzi Ventura Brajković: Manierizem v Istri okrog leta 1600*. Po njegovem mnenju naj bi prav Valierov prihod spremenil “anemičnost lokalnega slikarstva pred letom 1580” in odločno posegel v “nemotivirana naročniška okolja” (Gardina, 2003, 27).

Dobro stoletje pozneje koprski škof Paolo Naldini (1686–1713) v svoji *Corografia* omenja piransko bratovščino sv. Rešnjega telesa z besedami: “*S'intitola la prima dell'Augustissimo Sacramento con Cappa Rossa, degna liurea di quel Signore, che grondante di Sangue imporporò de'suoi Candidazi le sacre Stole; erisiede nella Collegiata copiosissima de'Confratelli*” (Naldini, 1700, 320; Darovec, 2001, 233).

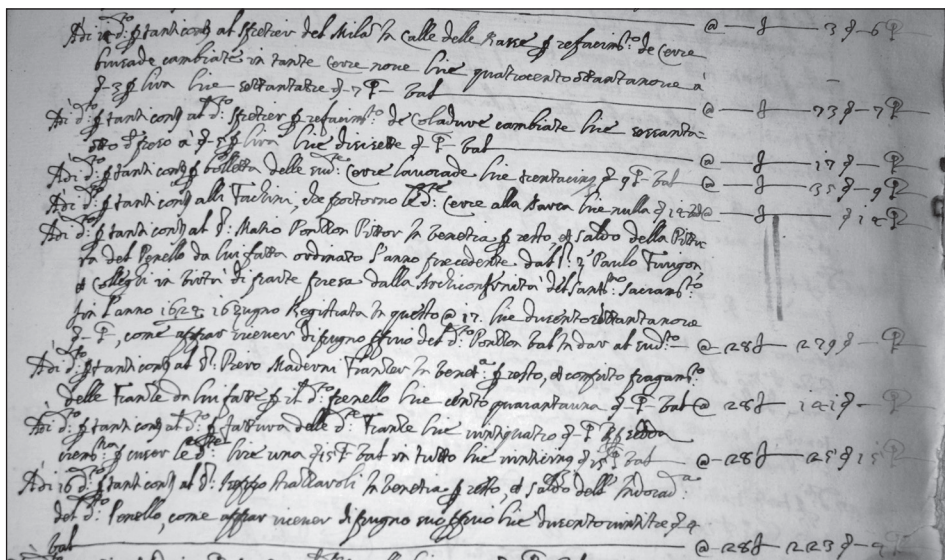
Pri Naldiniju najdemo omembo tudi istoimenske koprške bratovščine: “*Anteriore ad ogni altra nel lustro dell'Oratorio sarebbe la Confraternita del Augustissimo Sacramento se intorno al mille cinque cento cinquanta per inganno diabolico, di falsi riti sinistramente inbeuuta, non sifosse poi da Tomaso Stella suppressa, ed estinta. La moderna però, che nel susseguente cinquantotto dallo stesso Prelato, s'institui, come non mai degenerare da se medesima, consincera, ed indefelsa pietà assiste alle quotidiane funtioni del divinissimo Sacramento; così ricorrendo di questo la solenne Festivitià suole condecorare colla Santa Messa la propria Sala, che è il suo divoto Oratorio*” (Naldini, 1700, 247–248; Darovec, 2001, 180).

V kapitljskem arhivu sv. Jurija se je ohranil med drugim tudi statut bratovščine sv. Rešnjega telesa s konca 19. stoletja “*Statuto della Veneranda Confraternita del S.mo Sacramento nella Chiesa Parrocchiale ed Insigne Collegiata di S. Giorgio M. in Pirano*” in navodila za člane te iste bratovščine “*Istruzione doveri e diritti dei confratelli ascritti alla Confraternita del S.mo Sacramento Pirano*”.⁸ Kot beremo v prvem členu njenega statuta, je bila piranska bratovščina ustanovljena predvsem zaradi čaščenja svetega Rešnjega telesa: “*La Confraternita si propone anzi tutto di promuovere la devozione verso Il S.mo Sacramento dell'Eucarestia, e la pubblica adorazione della medesima nelle diverse forme liturgiche prescritte o sancite da un uso lodevole*” (KAJ-SVC, art. 1).

Glavne naloge članov so bile seveda čaščenje evharistije, udeleževanje in sodelovanje pri mašah in procesijah, delovanje v skladu s statutom: “*I membri della Confraternita*

7 Kapitljska cerkev je imela v času Valierjeve vizitacije štirinajst oltarjev. Glavni oltar je bil posvečen sv. Juriju, ki je imel veličastno oltarno sliko (*palam honorificam*). Pri njem je mašo opravljala tudi bratovščina sv. Jurija. V cerkvi sta goreli dve “večni” luči v čast bratovščine sv. Rešnjega telesa. Med drugim je ta bratovščina upravljal tudi piranski špital, ki je bil ustanovljen 14. decembra 1222 (Radminič Bonin, 2009, 72–74).

8 V tistem času je bil piranski župnik Felice Sikich. Statut je predvideval, da bratovščino v organizacijskem in upravnem smislu vodijo laiki, duhovnik pa se je lahko sicer vključil v bratovščino, če je opravljal neko dejavnost (kot glasbenik), vendar ni imel aktivne ne pasivne volilne pravice. Vodja bratovščine je bil vsako leto voljeni gastald, ki je skupaj s pisarjem, blagajnikom in drugimi sestavljal vodstvo bratovščine, t. i. *banco* (Radminič Bonin, 2009, 34).

Sl. 2: Bratovščinska knjiga sv. Rešnjega telesa (Kapiteljski arhiv sv. Jurija, Piran, f. 35).

Fig. 2: Confraternity book of the Corpus Christi (St George's Parish Archives, Piran, f. 35).

oltrechè darsi premura di osservare i divini comandamenti, i precetti della Chiesa, di frequentare i Ss. Sacramenti, e di osservare i doveri del proprio stato, devono studiarli:

a) d'intervenire possibilmente alle sacre funzioni parrocchiali anti e pomeridiane nelle Domeniche e Feste, segnatamente nella 3.^a Domenica del mese alla processione teoforica nell'interno della Chiesa;

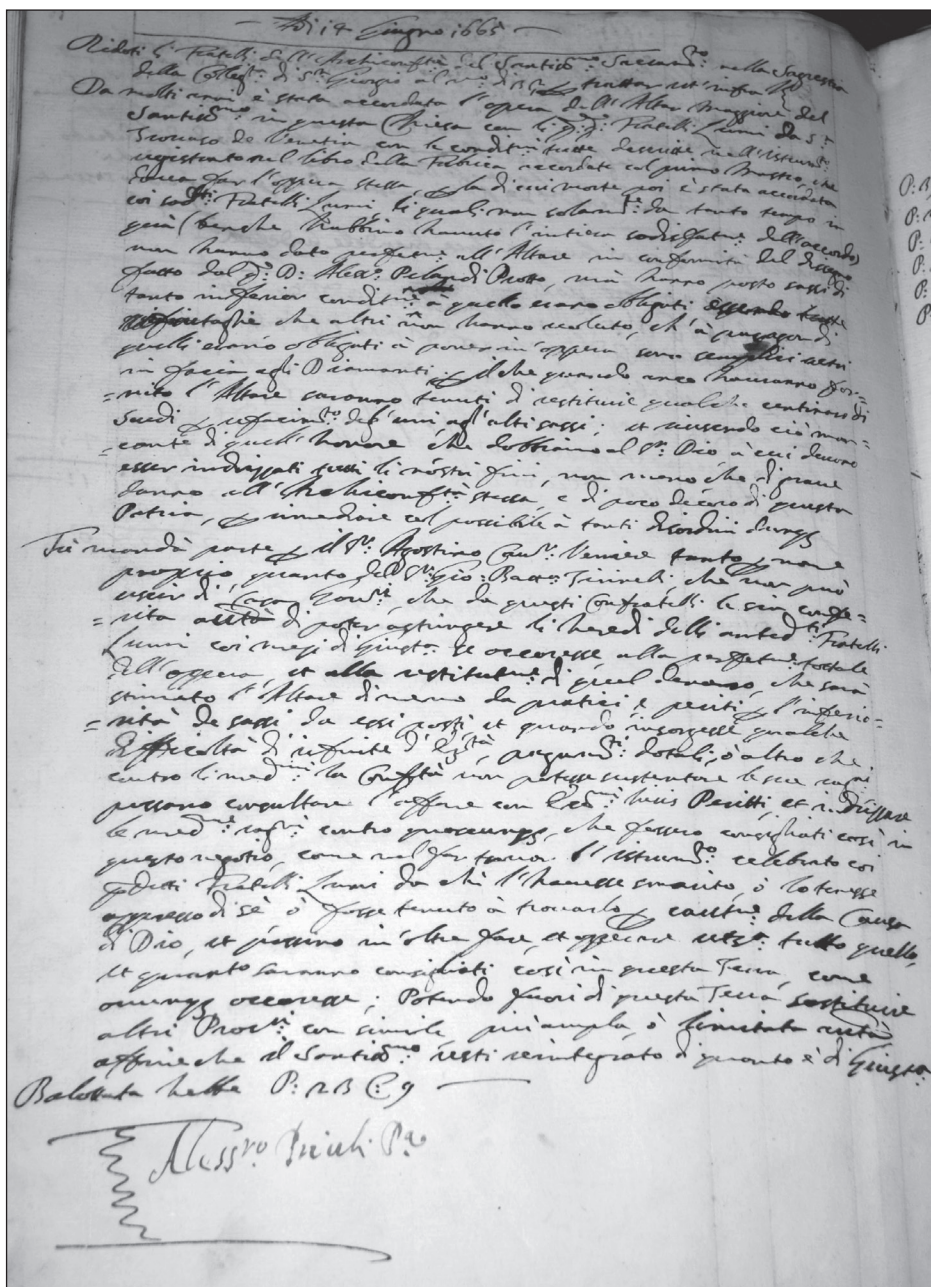
b) pubblica solenne del Corpus Domini;

c) all'adorazione del S.mo Sacramento durante l'esposizione in forma quaranta ore, – nell' ora e coi devoti della contrada che verrà loro indicata;

d) Compito dei confratelli si è pure l'accompagnamento del S.mo Viatico, d'agevolarsi mediante opportuno regolamento” (KAJ-SVC, art. 3).

Med največjimi stroški, ki jih najdemo navedene v dveh ohranjenih bratovščinskih knjigah piranske bratovščine sv. Rešnjega telesa za obdobje 1620–1718 in 1720–1785 so bili stroški za bogoslužje, nakup voska in olja za “večno luč” ter vzdrževanje bratovščinskega premoženja in nepremičnin (vinogradi, oljčni nasadi, hiše).⁹ Člani bratovščine so bili namreč dolžni skrbeti za svoj oltar v cerkvi, druge člane, bolne, otroke in redne

9 V blagajniških knjigah so bili ločeno vodeni prihodki in odhodki bratovščine za obdobje opravljanja funkcije posameznega gastalda. Čeprav so o večjih nakupih oziroma izdatkih razpravljali na kapitljih, so imeli gastaldi v času opravljanja funkcije vendarle veliko svobodo pri vodenju in upravljanju bratovščinskega premoženja. Knjige so bile v skladu z navodili centralne oblasti vodene po principu izravnave stroškov in prihodkov. V primeru primanjkljaja je vsoto pokrili novoizvoljeni gastald, enaka vsota pa je bila nato v času njegovega poslovanja prikazana kot strošek.

Sl. 3: Bratovščinska knjiga sv. Rešnjega telesa (Kapiteljski arhiv sv. Jurija, Piran, f. 112).
Fig. 3: Confraternity book of the Corpus Christi (St George's Parish Archives, Piran, f. 112).

letne procesije (Bonin, 2001, 362, 370). Vendar pa se med vrsticami "skriva" tudi marsikatera notica o umetnostnih naročilih, ne nazadnje pa tudi naročilo bratovščinske bandere (*penel*), ki so jo člani bratovščine nosili v procesijah ob prazniku sv. Rešnjega telesa na veliki četrtek deset dni po binkoštni nedelji oziroma na praznik sv. Jurija (23. aprila).

Poslikavo bratovščinske bandere ali *penel* so člani bratovščine naročili na pobudo "predsedujočega" (*gastaldo*) Paula Furigona pri beneškem slikarju Matteu Ponzoniju (1583–1663/1675) v Benetkah (Priloga II; Kamin, 2009a, 31–38; Kamin, 2009b, 122–123).¹⁰ 3. marca 1628 so "*al Sig. [Signor] Mattio Ponzon Pitor in Venetia*" izplačali predujem v višini 62 lir za izdelavo bandere. Istega dne so naročili še preostala dela v zvezi z bratovščinsko bandero, od izdelave res do barve in pozlate. Pri tem zasledimo zanimiv podatek o najemu barke izključno za potrebe tega posamičnega naročila. Tako beremo, da je *gastaldo* Paulo Furigon skupaj s prijatelji, člani bratovščine, najel barko za prevoz do Benetk pri nekemu Lorenzu in plačal 16 lir in 16 soldov (KAJ-CSS, f. 26, 3. 3. 1628; Priloga II).

Preostala plačila za izdelavo bandere so Ponzoniju izplačali marca in maja leta 1628 v njegovi hiši v Benetkah (*in casa sua in Venetia*), kamor so prišli zaključit naročilo Paulo Furigon in dva člana bratovščine, Antonio Tizana in Andrea Visintin (KAJ-CSS, f. 27, 6. 3. 1628; Priloga II). Zadnjo pot v Benetke zaradi *penela* in drugih zadev so zabeležili maja 1629. Poleg opravka v zvezi z bandero so pot v Benetke izkoristili tudi za menjavo starih sveč (*barattar cerre vecchie*) in druge opravke (KAJ-CSS, f. 35, 11. 5. 1629; KAJ-CSS, f. 36; Priloga II).

Skoraj sočasno zasledimo v isti knjigi prihodkov in odhodkov naročilo in izvedbo dveh bratovščinskih grobnic pri kamnosekih bratih Torre, Stefanu in Hieronimu/Girolamu (Priloga I). Stefano in Girolamo Torre sta v umetnostnozgodovinski literaturi poznana kot sinova mojstra Bonfanteja, ki je bil skupaj z drugimi mojstri zadolžen za obnovo cerkve sv. Jurija. To je bil morda razlog, zakaj se je mojster Bonfante Torre podal iz Benetk v Piran, kjer se prvič omenja leta 1600, ko je s še dvema zidarjema sodeloval pri gradnji podpornega zidu na brežini. Že tedaj je v pogodbi mojster Bonfante skupaj z zidarjema omenjen kot prebivalec Pirana. V naslednjem letu je gradbeno predsedstvo sklenilo z mojstrom pogodbo za izdelavo cerkvene fasade, ki je obrnjena proti Punti (Mihelič, 1992, 259–261; Kovač, 2009). Zagotovo je v piranski cerkvi zapustil svoj življenjski opus, saj je tam delal do smrti, do leta 1621, ko sta njegovo delo nadaljevala sinova Stefano in Girolamo. Skupaj s sinovoma je imel delavnico, ki je izdelala za novo piransko cerkev štiri stranske oltarje, prižnico in morda tudi stenski edikuli (Alisi, 1989, 6; Kovač, 2009). Tako nam novi arhivski dokumenti razkrivajo še eno dejavnost bratov Torre – izvedba bratovščinske grobnice za bratovščino sv. Rešnjega telesa: "*Ad [17 Ottobre 1621] per tanti contai à Ser Stefano Torre quondam Bonfante, et à Ser Hieronimo suo fratello ducati settanta de lire sei soldi 4 per ducato a bon conto de due sepulture ch'hanno d'affare à detta Archiconfraternità con licentia, et autorità delli spettabili SS. presidenti alla fabrica dell'eccelesissimo Sig.r [Signor] Dottor Caldana, del Sig.r*

10 *Penèlo de le scole e compagnie*, Pennone; Segno; Paliotto, cioè l'Insegna delle Compagnie e Confraternite religiose (Boerio, 1829, 422).

[Signor] *Agustin Veniero, del Sig.r* [Signor] *Antonio Dardi, et del Sig.* [Signor] *Marco Petronio*” (KAJ-CSS, f. 10, 17. 10. 1621; Priloga I).

Stefano in Girolamo Torre sta članom predložila tudi skico obeh grobnic (*il disegno delle sopra dette sepolture*), na podlagi katere so se člani odločili, da zaupajo delo bratoma (KAJ-CSS, f. 10, 17. 10. 1621; Priloga I). Brata Torre sta za svoje delo prejela znesek 867 lir in 20 soldov.

Naslednje večje naročilo so člani bratovščine sv. Rešnjega telesa izvedli pri uveljavljenem beneškem slikarju, nizozemskega rodu, Angelu de Costerju v prvih letih 18. stoletja (Kamin, 2008, 41–48; Kamin, 2009c, 29; Priloga IV). Tudi o tem so se ohranili zapisi, tako beremo, da je leta 1705 omenjena bratovščina pri slikarju naročila sliko s prizorom *Maše v Bolseni* in ne bratovščina sv. Jurija, kot je do sedaj zmotno veljalo med umetnostni zgodovinarji (Alisi, 1954, 129–130; Brejc, 1983, 149). Dokončno plačilo so člani izvedli leta 1707 in slikarju plačali 124 lir: “*Adi 15 giugno 1707 Per tanti contati al S.r [Signor] Angelo de Coster per resto del Quadro L. [Lire] 124:-*” (KAJ-CSS, f. 250, 15.6.1707; Priloga IV).

Postopek naročanja slikarskih in kamnoseških del bratovščine sv. Rešnjega telesa v Benetkah v prvih desetletjih 17. stoletja posebno zgovorno ilustrirajo na tem mestu prvič objavljeni arhivski zapisi, povezani z naročilom bratovščinskega oltarja. Naročilo so zaupali bratoma Lumi, kamnosekoma iz Benetk, kar nam razkrije ohranjena pogodba (Priloga III). Že 6. avgusta 1646 sta brata Lumi, kamnoseka iz Benetk, prejela 620 lir za izdelavo oltarja (*alli Mistri Zuane et fratelli Lumi tagliapietri a Venetia a conto del Altar del Santissimo*) (KAJ-CSS, f. 77, 6. 8. 1646). Naslednjega leta, 10. junija 1647, sta mojstra prejela še znesek 581 lir in 8 soldov (KAJ-CSS, f. 81, 10. 6. 1647). Med drugim sta pri izdelavi oltarja sodelovala tudi že omenjena brata Torre, saj sta prejela 200 lir za izdelavo “*la Cupola et Balconi del Medesimo*” (KAJ-CSS, f. 82, 10. 5. 1647). Z dne 14. junija 1665 se je ohranila pogodba med “*Fratelli Lumi da San Trovaso de Venetia*” in člani bratovščine. Brata Lumi sta prevzela delo po smrti prvega mojstra; natančna navodila za izdelavo oltarja pa so bila zapisana v *Libro della Fabrica*. V nadaljevanju izvemo, da člani bratovščine niso bili zadovoljni z njunim delom: “*li quali non solamente da tanto tempo in qua (benchè habbino havuto l'antiera sodisfatione dell'accordo) non hanno dato perfezione al altare in conformità del disegno fatto dal goundam D. Alesandro Pelandi Protto, mà hanno posto sassi di tanto inferior condizione*” (KAJ-CSS, f. 112, 14. 6. 1665).

V drugi bratovščinski knjigi za obdobje med letoma 1720 in 1785 razberemo bolj dosledno vodenje bratovščinskih prihodkov in odhodkov ter doslednejše popise inventarja in nepremičnin v lasti bratovščine sv. Rešnjega telesa.

Ob padcu Beneške republike leta 1797 in v času prve avstrijske vladavine (1797–1805) so v Piranu izumrle nekatere stare plemiške družine, med njimi tudi Petronio-Caldana, katere člani so bili še nekaj let poprej zaslužni za največja umetnostna naročila. V začetku 19. stoletja se je v Piranu izoblikoval nov sloj premožnega meščanstva, sestavljen iz lastnikov posestev na komunskem ozemlju in v solinah, ki je prevzel vlogo nekdanjih patricijskih družin. Korenite spremembe tako na cerkvenem kot tudi na socialnem področju je prineslo šele kratko napoleonsko obdobje, ki ga v Istri zaznamuje najprej

Sl. 4: Angelo de Coster: Maša v Bolseni, župnijska cerkev sv. Jurija, Piran (foto: M. Klemenčič).
 Fig. 4: Angelo de Coster: Mass in Bolsena, the parish church of St George, Piran (photo: M. Klemenčič).

obdobje Italijanskega kraljestva (1806–1809) in zatem Ilirskih provinc (1809–1813). Že leta 1805 je Napoleon v skladu s konkordatom s papežem Pijem VII. dobil pravico imenovati škofove na območju Italijanskega kraljestva; takrat so bile v Istri začasno ukinjene škofije v Pulju, Poreču in Novigradu, ostala je le še koprška škofija. Ob samostanih je odredba 26. maja 1808 predvidela tudi razpustitev vseh bratovščin, razen bratovščin sv. Rešnjega telesa. Lokalnim bratovščinam sv. Rešnjega telesa so francoske oblasti pripisale napol uradni značaj ter jih celo na novo ustanavljale. Praznik “Corpus Domini” je postal in seveda tudi v habsburški monarhiji vse do leta 1918 ostal – poleg božiča in velike noči – najpomembnejši praznik, ki so ga z velikim slavljem praznovali v mestih in trgih še v 19. stoletju (Žitko, 2001, 52–54).

ZAHVALA

Za pomoč pri transkripciji arhivskih dokumentov se hvaležno zahvaljujem Danieli Milotti Bertoni z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran.

PRILOGA I:¹¹ Stefano in Hieronimo Torre in izdelava bratovščinske grobnice, župnijska cerkev sv. Jurija, Piran¹²

“Per tanti contai à Ser Stefano Torre quondam Bonfante, et à Ser Hieronimo suo fratello ducati settanta de lire sei soldi 4 per ducato a bon conto de due sepulture ch'hanno d'affare à detta Archiconfraternità con licentia, et autorità delli spettabili SS. presidenti alla fabrica dell'eccelesitissimo Sig.r [Signor] Dottor Caldana, del Sig.r [Signor] Agustin Veniero, del Sig.r [Signor] Antonio Dardi, et del Sig. [Signor] Marco Petronio, li quali visto il desegno delle sopra dette sepulture dissero esser de gusto, et compiacentia sua conforme alla parte presa nel spettabile Maggior Consiglio sotto de li sei dicembre 1620, come appar in questo registrata et restato d'accordo insieme con li mei colleghi con li sopra detti fratelli in ducati cento e quaranta de lire sei soldi 4 per ducato, con obbligo de meter tutti li remessi à fuoco et darle fenitte per Pasqua prossima ventura de Resurectione dell Nostro Sig.r [Signor] Jesù Christo fano li soprascritti ducati de capara lire quatrocento e trenta quatro come appar per suo receiver sotto de di sopradetto Val. L. [Lire] 434:-” (KAJ-CSS, f. 10, 17. 10. 1621).

“Laus deo Ad 5 febraio 1622 per tanti contai à suo fratello à bon conto delle sopra-dette sepulture ducati quarantaquatro de lire sei soldi 4 per ducato come appar sotto il sopranominato receiver sotto de di 5 detto valore li sopradetti ducati lire dusento è settanta due soldi 16 Val. L. [Lire] 272:16” (KAJ-CSS, f. 10, 5. 2. 1622).

“Per tanti contai à Ser Stefano Torre quondam Ser Bonfante, et à Ser Hieronimo suo fratello ducati vinti sei di lire sei soldi 4 per ducato, et questi per resto et saldo delle due sepulture ch'hanno fatto li sopradetti ducati lire cento e sessanta una soldi 4 Val. [Valore] L. [Lire] 161:4” (KAJ-CSS, f. 14, 16. 10. 1622).

11 Prepis arhivskih dokumentov je enak originalu, vključno z vsemi napakami.

12 Izplačila v zvezi z bratovščinsko grobnico so na tem mestu prvič objavljena.

PRILOGA II: Matteo Ponzoni in naročilo bandere, župnijska cerkev sv. Jurija, Piran¹³

“Per tanti datti al Sig. [Signor] Matio Ponzon Pitor in Venetia ducati dieci di lire 6 soldi 4 datti questi per capara della Pitura del Penelo inviate [...] con D. Antonio Tisana e Andrea Visintin miei coleghi in [lacordo?] del detto in Venetia L. [Lire] 62:-” (KAJ-CSS, f. 26, 3. 3. 1628).

“Per tanti datti al Sig. [Signor] [...] Indorador Lire sesantadoi per capara della Indoradura del Penelo come apar in questo Val. L. [Lire] 62:-” (KAJ-CSS, f. 26, 3. 3. 1628).

“Per tanti contadi al Sig.^r [Signor] Lire 44 [...] per capara delle franze come apar [a carte] 28 L. [Lire] 44:-” (KAJ-CSS, f. 26, 3. 3. 1628).

“Adi detto spesi in cenda cremesin lire 49 soldi 10 brazi n. II per far il detto Penelo come apar [a carte] 28 L. [Lire] 49:10” (KAJ-CSS, f. 26, 3. 3. 1628).

“Per tanti contadi a Ser Lorenzo fraiacomo quondam H.v. con barcha àposta menato Io con li coleghi a Venetia che andasimo per ordenar il detto Penelo et per comprar le sudette Robbe lire dodise per zornade n. 8 à Lire 1 soldi 10 L. [Lire] 12:-” (KAJ-CSS, f. 26, 3. 3. 1628).

“Per spesi in zornade di Barcha n. 8 à Lire 12 al zorno, sono lire 4 soldi 16 L. [Lire] 4:16” (KAJ-CSS, f. 26, 3. 3. 1628).

“Al Signor Pietro Maderni Franzer in Venetia dd alla sudetta Arzi Confraternita lire quaranta quattro soldi 0 e questi fu datti da noi sudeti a per capara delle franze del sudeto penelo come apar in questo L. [Lire] 44:-” (KAJ-CSS, f. 27, 6. 3. 1628).

“Sig. [Signor] Iseppo che sta a San Lio Indorador à Venetia alla sudeta Arzi Confraternita ducati dieci da lire 6 soldi 4 e questi fu contati da noi sudeti per capara del Indoradura del sudeto Penelo quando Restasimo Dacordo del sudeto Sig. [Signor] Zuane L. [Lire] 62:-” (KAJ-CSS, f. 27, 6. 3. 1628).

“Il Signor Matio Punzoni Indorador à Venetia dd Alla Veneranda Arci Confraternita del Sant.mo [Santissimo] Corpo del Nostro Redentore meser Jesu Cristo lire sesanta doi che sono ducati 10 di lire 6 e soldi 4, et questi ghe desimo a Venetia per capara della Pitura dell' Penelo insieme con D. Antonio Tizana et Andrea Visintin miei Coleghi quando Restasimo Dacordo dal detto a Venetia, et Restasimo L. [Lire] 62:-” (KAJ-CSS, f. 27).

“Per tanti gli contadi in casa sua in Venetia per resto, et saldo del contrato et credito, come appar ricever di suo pugno lire dusento settanta nove L. [Lire] 279:-” (KAJ-CSS, f. 27, 14. 5. 1629).

“Per tanti gli contai nella sua Bottega in Venetia per resto et integro pagamento del contratto suo credito, come appar ricever di mano propria lire cento sessantasie e soldi 15 L. [Lire] 166:15” (KAJ-CSS, f. 27, 14. 5. 1629).

“Per tanti contadi al sudeto in casa sua in Venetia per resto, et saldo del contratto suo credito, come appar ricever del detto di pugno proprio lire dusento vintitre soldi 4 L. [Lire] 223:4” (KAJ-CSS, f. 27, 16. 5. 1629).

13 Delno objavljeno v Kamin, 2009a, 31–38.

“Per tanti gli contai al Sig. [Signor] Zuan Antonio Busini in qual dise haverli contati altrettanti al sopradeto in Venetia a bon conto delle dette franze come appar in questo lire sessantadoi L. [Lire] 62:-” (KAJ-CSS, f. 27, 21. 12.).

“Per tanti contadi al Sig. [Signor] Matio Ponzon Pittor in Venetia per resto, et saldo della Pittura del Penello da lui fatta ordinato l'anno precedente dal Sig. [Signor] Ser Paulo Furigon, et colleghi in virtù di parte presa dalla Archiconfraternita del S. [Santissimo] Sacramento fin l'anno 1624 16 Giugno registrato in questo [a carte] 17 lire dusento settantanove soldi 0, come appar ricever di pugno proprio del detto Ponzon L. [Lire] 279:- ” (KAJ-CSS, f. 35, 11. 5. 1629).

“Per tanti contadi al Sig. [Signor] Piero Maderni Franzer in Venetia per resto, et compito pagamento delle Franze da lui fatte per il detto Penello lire cento quarantauna L. [Lire] 141:-“ (KAJ-CSS, f. 35, 11. 5. 1629).

“Per tanti contadi al Sig. [Signor] Iseppo Strazzaroli in Venetia per resto, et saldo dell'indoradura del detto penello, come appar ricever di pugno suo proprio lire dusento vinti tre soldi 4 L. [Lire] 223:4” (KAJ-CSS, f. 35, 16. 5. 1629).

“Io marquardo contrascrito [Apollonio] devo haver adi detto per tanti contadi al Padron Antonio Grego per nollo di Barca d'esser andato a Venetia insieme con il quondam Ser. Paulo Furigon mia collega à tor il Penello et barattar cerre vecchie, et far altri negocij per servitio et beneficio della contrascrita Arci confraternita come nelle adietroscrite partide si pono vedere in tutto gli contai lire 10 soldi 14 L. [Lire] 10:14” (KAJ-CSS, f. 36).

PRILOGA III: Oltar sv. Rešnjega telesa, župnijska cerkev sv. Jurija, Piran¹⁴

“Ad devo haver lire sei cento vinti contadi al Sig. [Signor] Francesco Appolonio presidente et cassiero della Fabrica di S. [San] Giorgio et questi de ordine delli Signori Appolonio Appolonio Zuane Maria et Nicollò Torazelli miei coleghi et per dover esser dal detto Appolonio contati al Protto da Venetia per capara della Fabrica del Artar del Santissimo Sacramento in S. [San] Giorgio in conformità del accordo stabilito col detto Protto al qual come appar nel Libro di essa Fabrica a carte 59 Val. L. [Lire] 620:-” (KAJ-CSS, f. 53, 12. 10. 1637).

“Per tanti contadi al S.r [Signor] Piero Caldana Cassiero e Presidente della Fabrica Lire dusento e quaranta otto è questi per dover spender nella Fabrica dell'Altar del Santissimo, come apar in suo debito nel libro del detta Fabrica Val. [Valore] L. [Lire] 248:-” (KAJ-CSS, f. 63, 16. 4. 1641).

“Per tanti contadi al S.r [Signor] Piero Caldana Cassiero e Presidente della Fabrica lire sei cento e vinti è questi per dover contar alli Mistri che devono perfezionar l'Altar

14 Izplačila v zvezi z oltarjem so na tem mestu prvič objavljena.

del Santissimo nella chiesa colegiata di San Giorgio come apar in suo debitto nel libro del detta Fabrica Val. [Valore] L. [Lire] 620:-" (KAJ-CSS, f. 63, 31. 5. 1629).¹⁵

"Adi la confraternità oltra scritta deve dar a me per tanti contadi in fabrica per impresto sotto li 6 [Maggio/Zugno] 1641 quali al [...] et assegna alla fabricha del Altar del Santissimo in chiesa a San Giorgio a conto degli ducati doicento che son parte della medesima scolla assegnatti sotto li 24 Zugno 1642 registratta in questo carte 67 e sono quelli che dal Signor Francesco del Seno mi erano contatti Val. [Valore] L. [Lire] 310:-" (KAJ-CSS, f. 72, 15. 7. 1644).

"Per contadi alli Mistri Zuane et fratelli Lumi tagliapietri a Venetia a conto del Altar del Santissimo et come nel sua riceputa fatta in Venetia sotto li tredese del passato mese qual riceputa ho consegnata al Signor Francesco Petronio uno di cattaveri per girarla in cassa di Fabrica a debito alli suddetti Maestri Val. [Valore] L. [Lire] 620:-" (KAJ-CSS, f. 77, 31. 8. 1646).

"Per contadi in cassa di Fabrica per lartar del Santissimo per dar alli Mistri del ordine et a senso delli Signori miei Coleghi come apar in libro di essa Fabricha Lire cinque cento ottanta una e soldi 8 Val. [Valore] L. [Lire] 581:8" (KAJ-CSS, f. 81, 10. 6. 1647).

Ad 10 Maggio [1647] per contadi alli Sig. [Signor] Francesco Appolonio Cassier della Fabrica del Altar del Santissimo in S. [San] Giorgio per fenir la Cupola et Balconi del Medesimo doi cento Val. [Valore] L. [Lire] 200:-" [pripisano "darli alli Bonfanti"] (KAJ-CSS, f. 82, 10. 5. 1647).

"Ridoti li fratelli dell'Archiconfraternità del Santissimo Sacramento nella Sagrestia della Collegiata di San Giorgio al [...] per trattar ut infra. De molti anni è stata accordata l'opera del Altar Maggiore del Santissimo in questa chiesa con li Fratelli Lumi da San Trovaso de Venetia con le condizioni tutte descritte nel instrumento registrato nel Libro della Fabrica accordate col primo Maestro che dovea far l'opera stessa per di cui morte poi è stata accordata coi sudetti fratelli Lumi, li quali non solamente da tanto tempo in qua (benchè habbino havuto l'antiera sodisfatione dell'accordo) non hanno dato perfezione al altare in conformità del disegno fatto dal qoundam D. Alessandro Pelandi Protto, mà hanno posto sassi di tanto inferior condizione à quello erano obligati essendo tutti che altri non hanno voluto, ch' à paragon di quelli erano obligati a poner in oppera sono semplici vetri in faccia alli diamanti, per il che quando anco havrano fornito l'altare saranno tenuti di restituire qualche centinaro di scudi per refacimento del'uni agl'altri sassi; et riuscendo ciò marcante di quelli honore che dobbiamo al S. Dio a cui devono esser indirizati tutti li nostri fini, non meno che di grave danno al'Archiconfraternità stessa e di poco decoro di questa Patria [Piran], per rimediare al possibile à tanti disordini dunque [...]. Fu mandà parte per il Signor Agostino Cavalier Venier tanto per nome proprio quanto del Signor Giovanni Battista Tirinelli che non può uscir da casa governatori, che da questi confratelli le sia conferita autorità di poter astringere li heredi delli ante detti Fratelli Lumi coi mezi di Giustitia se occorresse alla perfezione totale dell'oppera et alla restitutione del quel denaro che sarà stimato l'Altare di meno

15 Glej tudi: KAJ-CSS, f. 136 (do leta 1672 še niso prejeli plačila).

da pratici e periti per l'inferiorità dei sassi da essi posti, et quando insorgese qualche difficoltà o altro che contro li medessimi la confraternità non potesse sustentare le sue ragioni possono consultare l'affare con eccellentissimi Peritti, et sodisfare le medesime ragioni contro [...], che fossero consigliati così in questo negotio, come nel far trovar l'instrumento celebrato coi predetti Fratelli Lumi da chi l'havesse smarito, o lo tenesse appresso di se, o fosse tenuto a trovarlo per [...] della Causa di Dio, et possino in oltre fare et opperare ut, supra tutto quello et quanto saranno consigliati così in questa Terra, come ovunque occorresse; Potendo fuori di questa Terra sostituire altri procuratori con simile, più ampla, o limitata autorità. A fin che il Santissimo resti reintegrato di quanto [...] e di Giustitia.

Balottata hebbe P. 23 Contro 9

Alessandro Priuli, podestà"

(KAJ-CSS, f. 112, 14. 6. 1665).

PRILOGA IV: **Angelo de Coster, Maša v Bolseni, župnijska cerkev sv. Jurija, Piran**¹⁶

"Per tanti contati al s.r [signor] Agnello [sic!] de Coster Pitor a conto del quadro giusto al Schritto L. [Lire] 310:-" (KAJ-CSS, f. 246, 21. 4. 1705).

"Per contati al sig. [signor] Agnelo [sic!] de Coster Pitor per conto del Quadro L. [Lire] 310:-" (KAJ-CSS, f. 247, 30. 5. 1706).

"Per tanti contati per il Quadro L. [Lire] 124:-" (KAJ-CSS, f. 249, 8. 7. 1706).

"Per tanti contati al S.r [Signor] Angelo de Coster per resto del Quadro L. [Lire] 124:-" (KAJ-CSS, f. 250, 15. 6. 1707).

¹⁶ Delno objavljeno v Kamin, 2008, 41–48; Kamin, 2009c, 29.

FOUR MAJOR COMMISSIONS OF THE PIRANESE CONFRATERNITY OF CORPUS CHRISTI IN THE 17TH AND EARLY 18TH CENTURIES

Vesna KAMIN KAJFEŽ

University of Primorska, Science and Research Centre,

Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenia

e-mail: vesna.kaminkajfez@zrs.upr.si

SUMMARY

*The capitular, now parish archives of Saint George in Piran holds many documents on the operation of the religious confraternities of Piran from the 17th century onwards. The article presents in more detail the Confraternity of Corpus Christi and its artistic commissions for the parish church of Saint George in Piran. The members of the Confraternity of Corpus Christi were in fact important intermediaries in the propagation of artistic ideas between Venice and Piran in the 17th and 18th centuries, as they can be given credit for major artistic commissions for the parish church of Saint George. Among the largest expenditures listed in the two account books of the confraternity which are preserved and cover the periods from 1620 to 1718 and from 1720 to 1785, respectively, there are those for liturgical services and material, for the purchase of wax and oil for the illumination of the church, and the maintenance costs related to the confraternity's real estate, but between the lines it is possible to trace several notes about important commissions for new altars, paintings and a confraternity banner. In fact, upon the initiative of the president Paul Furigon, the members of the confraternity commissioned the Venetian painter Matteo Ponzoni (1583–1663/1675) to make the confraternity bandera or penel (Appendix II). Almost in the same period the confraternity also entered in its register of revenues and expenditures a commission to the Torre brothers for constructing two confraternity crypts (Appendix I). The next major commission was to the established Flemish-born Venetian painter Angelo de Coster (1680–1736) at the beginning of the 18th century (Appendix IV). The preserved documents also include a note about the mentioned confraternity making a commission to the same artist for the painting *The Mass of Bolsena* in 1705, which means the latter was not commissioned by the Confraternity of Saint George, as it was previously and erroneously believed among art historians.*

The account book covering the period between 1620 and 1718 also includes the contract for the altarpiece of Corpus Christi (Appendix III). The Lumi brothers, stonemasons from Venice, received 620 lire on August 6, 1646 for the making of this altar. The record keeping in the second account book of the confraternity for the period between 1720 and 1785 is more consistent and includes the revenues and expenditures of the confraternity, inventories and lists of real estate owned by the Confraternity of Corpus Christi.

Key words: Piran, Confraternity of Corpus Christi, Venice, Bonfante Torre, Stefano and Hieronimo Bonfante, Lumi brothers, Matteo Ponzoni, Angelo de Coster

VIRI IN LITERATURA

- KAJ-CSS** – Kapiteljski arhiv sv. Jurija, Piran (KAJ), Confraternita del Santissimo Sacramento (CSS), 1620–1718.
- KAJ-SVC** – KAJ, Statuto della Veneranda Confraternita del S.mo Sacramento nella Chiesa Parrocchiale ed Insigne Collegiata di S. Giorgio M. in Pirano (SVC).
- Alisi, A. (1954):** Pirano. La sua chiesa. La sua storia. Piran.
- Alisi, A. (1989):** Cronologia Piranese, 10. La voce di San Giorgio, 49, 6. Trst, 6.
- Boerio, G. (1829):** Dizionario del dialetto veneziano. Benetke, Tipi di Andrea Santini e figlio.
- Bonin, Z. (2001):** Oris razvoja koprskih bratovščin v času Beneške republike, s posebnim poudarkom na bratovščini Svetega Antona opata puščavnika. *Acte Histriae*, 9, 2, 357–388.
- Bonin, Z. (2011):** Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike. Koper, Pokrajinski arhiv.
- Brejc, T. (1983):** Slikarstvo od 15. do 19. stoletja na Slovenski obali. Koper - Piran, Lipa - Medobčinski zavod za spomeniško varstvo.
- Darovec, D. (2001):** Naldini, P.: Cerkevni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije - Škofija.
- Darovec, D. (2004):** Davki nam pijejo kri: Gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike. Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče - Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Gardina, E. (2003):** Zorzi Ventura Brajković: Manierizem v Istri okrog leta 1600. Ljubljana, Narodna galerija.
- Gastone, V. (2004):** Le scuole piccole nella Venezia dei dogi: note d'archivio per la storia delle confraternite veneziane. Costabissara (Vicenza), Angelo Colla editore.
- Kamin, V. (2008):** Piranski sliki Angela de Costerja. *Annales - Series historia et sociologia*, 18, 1, 41–48.
- Kamin, V. (2009a):** Piranska bratovščina sv. Rešnjega telesa in njena umetnostna naročila v Benetkah: Matteo Ponzoni. *Annales - Series historia et sociologia*, 19, 1, 31–38.
- Kamin, V. (2009b):** Člani piranske Bratovščine sv. Rešnjega telesa kot priče pri ustvarjanju cerkvene opreme sv. Jurija. *Glasnik ZRS Koper*, 14, 7. Koper, 122–123.
- Kamin, V. (2009c):** Angelo de Coster in Ambrogio Bon v Piranu. *Glasnik ZRS Koper*, 14, 8. Koper, 29.
- Kovač, M. M. (2007):** Apostolski vizitator Agostino Valier – pobudnik obnove kompleksa cerkve sv. Jurija v Piranu. Interpretacija historičnih virov kot izhodišče konservatorskih raziskav. *Annales - Series historia et sociologia*, 17, 1, 47–64.
- Kovač, M. M. (2009):** Maestro Bonfante Torre taiapiera quondam maestro Stefano – 1601: izdelovalec pročelja cerkve sv. Jurija v Piranu. *Bilten SUZD (elektronski vir)*,

3. Ljubljana. <http://www.suzd.si/bilten/tekoa-stevilka/44-raziskave/94-mojca-marjana-kovac-sv-jurij-piran> (8. 5. 2012).
- Lavrič, A. (1986):** Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579: *Istriae Visitatio Apostolica 1579: Visitatio Iustinopolitana Augustini Valerii*. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta.
- Lavrič, A. (2007):** Vloga posttridentinskih škofov na stičišču Beneške republike in Notranjeavstrijskih dežel. V: Murovec, B. (ur.): *Slovenska umetnost in njen evropski kontekst: Izbrane razprave*, 1. Ljubljana, Založba ZRC SAZU, 88–100.
- Mihelič, D. (1992):** Piranska razglednica iz prvih desetletij 17. stoletja. *Annales: anali Koprskega primorja in bližnjih pokrajin*, 2, 2, 257–266.
- Mihelič, D. (1995):** Kompleks piranske župne cerkve sv. Jurija (Korak k odkrivanju novih umetnostnozgodovinskih dejstev?). *Annales: anali Koprskega primorja in bližnjih pokrajin*, 5, 6, 7–14.
- Mihelič, D. (1996):** Paberki iz piranskega kapiteljskega arhiva. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 44, 2–3, 4–9.
- Naldini, P. (1700):** *Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città, e diocesi di Giustinopoli detta volgarmente Capo d'Istria*. Venezia.
- Pahor, M. (1972):** Socialni boji v občini Piran od XV. do XVIII. stoletja. Ljubljana – Piran, Mladinska knjiga - Pomorski muzej Sergej Mašera.
- Radminič Bonin, Z. (2009):** Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike (doktorska disertacija). Koper, Fakulteta za humanistične študije.
- Žitko, S. (2001):** Zgodovina samostana od 17. do 19. stoletja. Sedem stoletij mino-ritskega samostana sv. Frančiška Asiškega v Piranu 1301–2001. Ljubljana, 41–63.